

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzeti könyvtárügy

05/107

GAVRILKO, V.A. – CYGANKOV, V.L.: Sverhzadača segodnâšnego dnâ = Biblioteka. 2004. 6.no. 27-31.p.

A könyvtárügy fejlesztési feladatai Oroszországban

Fejlesztési terv; Könyvtárügy

Az orosz könyvtári közösség hagyományosan koordinálta tevékenységét a könyvtári és tájékoztatási erőforrások létrehozásában és a felhasználók kiszolgálásában. Minden nagy könyvtár központi feladata ma a számítógépesítés – eltekintve most olyan, alapvető gondoktól, mint a számítógépek beszerzése, illetve az elavultak cseréjének lehetetlensége a pénzhiány miatt. A könyvtári tervek első helyén általában az új információs technológiák és szolgáltatások bevezetése áll, a stratégiák sarkalatos pontja az információforrásokhoz való hozzáférés, illetve az állományvédelem biztosítása.

Az új országos könyvtári stratégia legfontosabb eleme azoknak a könyvtáraknak a fejlesztése, amelyekben már legalább a minimális lehetőség adott a számítástechnika alkalmazására a gyakorlati könyvtári munkában és a használók kiszolgálásában. Ezeknek a könyvtáraknak különleges feladatuk a célközönségük (a régió lakói) ellátása a szükséges információkkal. A regionális könyvtári hálózatokat át kell szervezni annak érdekében, hogy a régió minden területét és állampolgárát elérjék a könyvtári szolgáltatások. A huszadik század végén ugyanis meglehetősen megváltozott, szétesett a könyvtári rendszer, kezdve a szakszervezeti és a falusi könyvtárak bezárásával, megszüntetésével.

A cikk a kemerovói kerület helyzetét írja le, amelyben a hálózat összességében megőrizte elemeit, és képes az új struktúra kialakítására. Manapság az egyik megoldási mód az azonos funkciókat ellátó könyvtárak összevonása (pl. közös gyermek- és ifjúsági könyvtárak létrehozása) – a költségek csökkentése érdekében. A kemerovói kerületben sok, kis lélekszámú település van, amelyekben nem rentábilis állandó könyvtár fenntartása. Itt ajánlatos a külföldi gyakorlat átvétele, vagyis bibliobuszok alkalmazása.

A kulturális örökség megőrzése érdekében állami feladat kell, hogy maradjon az elektronikus és virtuális könyvtárak létrehozása, mégpedig a tradicionális könyvtárak keretében, azok együttműködésével. Regionális szinten az adott régió információs forrásainak felhasználásával kell az elektronikus könyvtárakat létrehozni, gondos stratégiai tervezés után.

Az orosz könyvtárak eltérő színvonalú gazdasági helyzete miatt a szerzők az ország könyvtári rendszerének fejlesztését a funkcionalitás szempontjából két — regionális és országos — szinten képezik el. Az országos szintet a nagy könyvtárak és információs intézmények (nemzeti könyvtárak, országos műszaki könyvtárak, könyvkamara stb.) képviselik, amelyek egyetlen nemzeti „vállalatban” működnének. Olyan központot alkothatnának, amely nemcsak a legerősebb koordinatív szerv, hanem a legnagyobb elektronikus adatbázis is lenne. Egyesítésükre adottak a feltételek, elindultak a globális projektek is (pl. LIBNET, ABRIKON, MARSZ), egyelőre azonban mindegyik intézmény ragaszkodik a maga projektjéhez. A programok összehangolásához a hatalom döntése szükséges. Regionális szinten létre kell hozni egy-egy központot, amely a kul-

túra területén az informatizációt irányítja, és megvalósítja a nemzeti programokat. A helyi szintet a városok és kerületek könyvtári rendszerei képviselnék, amelyek a regionális forrásközpontokhoz kapcsolódnának.

A könyvtári konzorciumok létrehozása az információforrásokhoz való hozzáférés szigorú és racionális megszervezését követeli meg, ami sokszor kielézi az együttműködés problémáit. A számítógépesítésben minden könyvtár módszeresen és következetesen keresi a saját útját, és folyton megismétli a más könyvtárak által elkövetett hibákat. Központi katalogizálásra lenne szükség, és csak a nemzeti szintű adatbázisban már megtalálható, hiteles rekordot kellene átvenniük a regionális és helyi könyvtáraknak. Ezt a feladatot például elláthatná a LIBNET, amely a régiókkal kölcsönös rekordcserét kíván megvalósítani.

Különleges helyet foglal el a nemzeti szintű projektek között az ABRIKON, a regionális könyvtári konzorciumok egyesülete, amely Z39.50 protokollal működő osztott katalógust hoz létre. A rendszer résztvevőinek fő törekvése a teljes szövegű forrásokhoz való hozzáférés biztosítása. 2000 óta működik az egyetemi információs rendszer, amelyben a kutató és oktatási tevékenységhez szükséges anyagok válnak elektronikusan hozzáférhetővé a legkülönbözőbb szakterületekről – a felsőoktatási szféra és a kutatók számára.

Az Orosz Föderáció köztársasági, kerületi és megyei könyvtárainak létre kellene hozniuk a közös regionális forrásokat, amelyekhez a régió minden könyvtára egyformán hozzáférhetne. Ilyen forrásközpontot csak a 300 ezer lakosúnál nagyobb városok könyvtáraiban lehetne hatékonyan létrehozni és működtetni. Ezek a regionális központok adnák át a regionális forrásokról szóló rekordokat a nemzeti központba. A regionális központ fő feladatai lehetnek: az egységes informatizációs koncepció kidolgozása és megvalósítása; módszertani tevékenység a számítógépes technológiák alkalmazásának

elősegítésében; innovatív információs technológiák kidolgozása; piacutatás, központi beszerzés; a régió információforrásaihoz való hozzáférés megszervezése; koordináció a nemzeti, illetve más regionális központokkal. A regionális központ létrehozása először jelentős anyagi ráfordításokat igényel, de, ha kiépül, gazdaságos lesz a kultúra minden területén.

(Rácz Ágnes)

05/108

Koncepcie rozvoje knihoven v České Republice na léta 2004 až 2010 = Nár.Knih. 15.roč. 2004. 3.no. 123-151.p.

Res. angol nyelven

A cseh könyvtárak fejlesztési terve a 2004-2010 évekre

Könyvtárügy; Középtávú terv[forma]

A cseh könyvtárügy 2004-2010-re szóló fejlesztési koncepciójának teljes szövegéhez V. Richter (cseh nemzeti könyvtár) írt előszót. A kormány 2004. július 7-i határozatával fogadta el a koncepciót, amely a Kulturális Minisztérium jelentését is tartalmazza. A koncepció részletes elemzést közöl a könyvtári és információs szolgáltatások jelenlegi helyzetéről a Cseh Köztársaságban, beleértve egy SWOT-elemzést is, és értékeli a korábbi könyvtárfejlesztési programokat. Maga a koncepció a dokumentum végén található, a függelék pedig válogatott statisztikai adatokat tartalmaz a könyvtárakról és szolgáltatásairól.

(Autoref.)

05/109

UMAROV, A.A.: Biblioteki sovremennogo Uzbekistana = Vestnik Bibl.Ass.Evrazii. 2003. 3.no. 50-54.p.

Üzbegisztán könyvtárai

Könyvtárügy

Az Üzbég Köztársaság könyvtárai – annak ellenére, hogy maguk is igen nehéz időkben élnek meg – minden erőfeszítést megtesznek azért, hogy a hazai és a nagyvilágban elérhető információhoz való szabad hozzáférést biztosítsák. A szociális, gazdasági és politikai változások az üzbég könyvtárügyre is negatívan hatottak: a könyvtárügy irányítása jelenleg nem felel meg a piaci viszonyok közötti működésnek és az új információs követelményeknek; a könyvtárügy gyenge normatív-jogi irányítása akadályozza a nemzetközi együttműködést és a világ információs hálózatához való kapcsolódást; a technikai felszereltség – különösen a számítógépek száma és az internethez való kapcsolódás – elmarad a követelményektől; nem kielégítő a személyi állomány szakmai színvonala és a könyvtárak állományi ellátottsága.

A köztársaság területén a könyvtári hálózatban összesen 17 ezer különböző fenntartású köz- és szakkönyvtár működik. A kulturális minisztérium égisze alatt működő 5709 könyvtár (64 ezer könyvtári egységgel) közül 468 gyerekkönyvtári feladatot lát el, 67 pedig a vakokat és gyengénlátókat szolgálja ki, és ehhez a hálózathoz tartozik Karakalpakföld autonóm területének köztársasági könyvtára is. Az alapfokú oktatásért felelős minisztériumhoz 9650 (41559,1 ezer könyvtári egység), a közép- és felsőfokú oktatásért felelős minisztériumhoz pedig 945 (17510 ezer könyvtári egység) könyvtár tartozik. Az Üzbég Akadémiai Könyvtár által létrehozott tudományos és kutatóintézeti hálózatban 30 könyvtár működik (5664,1 ezer könyvtári egység). A köztársaság területén működő vállalatok szakszervezeti és műszaki könyvtárainak száma mintegy 1300 (2118,5 ezer könyvtári egység).

A legutóbbi időkben némi fejlődés tapasztalható az ország 12 területi általános tudományos könyvtárában: mára a nemzetközi alapítványokkal való együttműködésnek köszönhetően valamennyi könyvtárban van számítógép és internetelérési lehetőség. A köztársaság közkönyvtárai között 13 jogi és közigazgatási információs központ, négy oktató- és két ifjúsági központ, három tréning-, két internet- és egy médiacentrum működik. Folyamatban van az egy területhez tartozó kerületi könyvtárak állományának egységes számítógépes hálózatba integrálása.

Elkezdődött az Üzbég Köztársaság könyvtári törvényének kidolgozása, valamint elkészült és a kormányhoz benyújtásra került a 2010-ig tartó időszakra szóló könyvtárügyi fejlesztési program koncepciója. Két évvel ezelőtt létrehozták Üzbegisztán első könyvtáros egyesületét is.

A köztársaság legfontosabb gyűjteménye a nemzeti könyvtár (10 millió könyvtári egység), amelyhez 2002-ben csatolták a Köztársasági Tudományos és Műszaki könyvtár teljes állományát és a Nemzeti Bibliográfiai Intézetet. A könyvtár keretein belül hozták létre azt a tárcaközi könyvtári bizottságot, amely koordinálja a különböző hatóságok és minisztériumok könyvtárainak együttműködését.

A köz- és iskolai könyvtárakat fenntartó minisztériumok tervbe vették intézményeik modernizációjának elindítását annak érdekében, hogy minél szélesebb rétegeknek biztosítsanak lehetőséget az információs források elérésére. Az üzbég könyvpiac – különösen vidéken – ugyanis nem működik kielégítően, és a vásárlói kapacitások is szűkösek, a lakosság tehát leginkább a könyvtárakban próbál dokumentumokhoz és információkhoz jutni. Ugyanakkor a könyvtárak éves gyarapodása csak mintegy 650 ezres, holott az országban több mint 33 millió példányban jelennek meg évente különböző kiadványok. A gyarapítást hátráltatja, hogy a köztársaságban egyelőre nincs érvényes kötelezpéldány-rendelet.

Az Open Society Institute támogatásával Üzbegisztán könyvtárai egy megaprojekt részesei, ennek köszönhetően gyűjteményeiket a modern, minőségi irodalom alkotásaival egészíthetik ki. Szintén az Open Society segítségével jött létre az üzbég akadémiai könyvtár keretei között az ország első elektronikus könyvtára. A felső- és középfokú könyvtárak igyekeznek kiépíteni saját számítógépes katalógusukat, a nemzeti könyvtár adatbázisában már 26 ezer leírás található, így lassan megteremtődik az országos közös katalógus létrehozásának lehetősége.

Üzbegisztán könyvtáraiban kb. 23 ezer könyvtáros dolgozik, 26 százalékuk felső-, 47 százalékuk pedig középfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik. Az utóbbi néhány évben orosz és német szakemberek segítségével megújult a könyvtárosképzés tartalma, egyre több speciális továbbképzést és szemináriumot tartanak. A könyvtárosok gyakran vesznek részt nemzetközi kongresszusokon, IFLA-konferenciákon, a közép-ázsiai régió könyvtári rendezvényein.

(Hangodi Ágnes)

05/110

EL-HAGRASY, Saad Moh.: Mühsamer Neustart in den Achtzigerjahren. Öffentliche Bibliotheken in Ägypten: vereinzelt Leuchttürme des Wissens = BuB. 56.Jg. 2004. 10/11.no. 648-649.p.

Nehéz újrakezdés a nyolcvanas években: közkönyvtárak Egyiptomban

Könyvtári rendszer -országos; Közművelődési könyvtár

Egyiptom könyvtári helyzete az 1980-as években katasztrofális volt: az országban mindössze 158 nyilvános könyvtár működött, többnyire a Nemzeti Könyvtár fiókjaként. Iskolai könyvtárral csak néhány nagyvárosi iskola rendelkezett, a régebbi szervezésű községi könyvtárak eltűntek. 1982-ben „A közkönyvtárak és Egyiptom jövője” címmel beadványt terjesztettek a Nemzeti Tanács elé, mely nem-

zeti fejlesztési terv készítését javasolta, az információs és könyvtári szolgáltatások működési kereteinek (épület, berendezés, állomány) meghatározását, a szakszerű állományépítés és állományfeltárás normáinak meghatározását, vagyis azoknak a szakmai alapelveknek a rögzítését, melyek addig teljesen hiányoztak Egyiptomban.

Másfél évtized elteltével, 1997-ben a könyvtárak első hivatalos számbavétele jelentős fejlődést tükrözött: 1060 könyvtárat regisztráltak, 2000-ben pedig a könyvtári kézikönyv 1754 olyan könyvtárról adott számot, melynek állománya meghaladta a 400 egységet. (A kisebbeket, például a több ezer ifjúsági könyvtárat külön dokumentálták.) A könyvtárak fenntartói különféle intézmények és állami hatóságok, pl. az Ifjúsági és Sport Tanács, amely több száz könyvtárat működtet az ifjúsági központokban, a Községi Kultúrházak Központja, bankok, külföldi kulturális intézmények, egyetemek. Nem utolsósorban kell említeni a Nemzeti Könyvtár fiókjait.

A Nemzeti Könyvtár kétféle állományával Egyiptom legnagyobb nyilvános könyvtára, a második a Kairói Egyetem közel egymillió állományegységgel. Az ország könyvtáraiban több mint tízezren dolgoznak, de közülük csak 11%-nak van könyvtárosi szakképzettsége. Egyiptomban mindeddig csak a tudományos könyvtárak dolgozói részére nyílt lehetőség egyetemi magiszter fokozat megszerzésére, a közkönyvtárak és az ifjúsági könyvtárak kezelői számára nincs erre mód.

A 90-es években két új típusú, korszerű könyvtár nyílt meg Egyiptomban. A „Mubarak Public Library” a német közkönyvtárak mintájára szervezett modern nyilvános könyvtár, mely a németországi Bertelsmann Alapítvány támogatásával jött létre; a „Greater Cairo Library” a Nílus szigetén a Művelődési Minisztérium prézens könyvtára, mely elsősorban a kutatást szolgálja. Mindkét könyvtár egy-egy korábbi rezidenciában kapott helyet, melyet belülről átépítettek és modernizáltak. Modern

felszerelésükkel Kairó fontos információs központjaivá váltak, a többi könyvtár számára is utat mutatva.

(Katsányi Sándor)

05/111

ŠEDO, Ila: Spolupráce mezi knihovny v koncepcích a realite = Čtenář. 56.roč. 2004. 11.no. 364-369.p.

Könyvtári együttműködés elméletben és valóságban

Együttműködés -belföldi

Az új könyvtári törvény (257/2001) terminológiájának a könyvtártípusok egységes rendszerbe való illeszkedését kellene támogatnia, hiszen a könyvtárak különbözhetnek eszközeikben, de a céljuk közös. A törvény általános szinten „nyilvános hozzáféréssű könyvtárak”-ról beszél, a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatást nyújtó könyvtárak tekinthetők a könyvtári rendszer részének.

A könyvtári rendszer alapszintjén a törvény az alábbi könyvtártípusokat különbözteti meg:

- a) a Kulturális Minisztériumhoz tartozó könyvtárak – a nemzeti könyvtárak,
- b) különböző szervezetekhez tartozó területi (regionális) könyvtárak,
- c) települési vagy más szervezetekhez tartozó alapkönyvtárak,
- d) szakkönyvtárak.

A „nyilvános könyvtárak” kifejezést azonban gyakran a régi „nyilvános népkönyvtárak” értelemben használják.

Hradec Králove együttműködési és fejlesztési koncepciójában a „nyilvános könyvtár” terminust azonosítják az „alapkönyvtár” kifejezéssel. Megkülönböztetve használják a „szakkönyvtár” kifejezést, mintha a szakkönyvtár nem lehetne nyilvános. A cseh könyvtár- és információtudomány terminológiai adatbázisában (<http://sigma.nkp.cz>) „könyvtár” szócikk egyáltalán nem létezik, számos magyarázata pedig nincs összhangban az új könyvtári tör-

vénnyel. A minisztérium nyilvántartásaiban a funkciók alapján kereshetőek a könyvtárak, a törvény terminológiája szerint nemzeti, területi, szak- és a speciális gyűjteményű alapkönyvtárak néven. A könyvtárak besorolása azonban ennek nem felel meg, mivel pl. a felsőoktatási, levéltári, múzeumi könyvtárak két helyre, a szakkönyvtárak és a speciális gyűjteményű alapkönyvtárak közé is besorolhatók.

A cseh könyvtárak 2004-2010 közötti fejlesztési koncepciójában a területi könyvtárak a rendszer fontos láncszemei, melyek a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatásokat regionális együttműködési központtal biztosítják.

Az említett cseh szakmai terminológiai adatbázisban a *regionális funkció* alatt az alábbi található: a funkció rendszerint egy területhez kapcsolódó általános könyvtárra jellemző, mely adott régióban koordináló, konzultációs, oktatási tevékenységgel, könyvtárközi szolgáltatással foglalkozik.

A könyvtárak különböző címjegyzékein több száz könyvtár található. Az éves könyvtári statisztikai jelentésben az elavult „könyvtári hálózat” az alábbi tipológiát követi: nemzeti könyvtárak, területi könyvtárak, regionális funkciójú alapkönyvtárak, kiemelt alapkönyvtárak, egyéb alapkönyvtárak.

A 14 régió területi könyvtárainak nagy része egyáltalán nem rendelkezik címjegyzékkel, többségük pedig csak a nyilvános könyvtárakat tartalmazza. Néhány helyen más könyvtárakat is felsorolnak (szak- vagy környező, környékbeli címen). A közép-csehországi régióban csak a nyilvános könyvtárak szerepelnek. A legkidolgozottabb az olomouci régió jegyzéke, ahol a könyvtárak nyilvános és szakkönyvtárakra oszlanak. Szerepelnek itt az iskolai, katonai és egészségügyi könyvtárak is. Az iskolai könyvtáraknak általában rendkívül mostoha, mellőzött szerep jut.

A könyvtári címjegyzékek siralmas állapotban vannak. A nyilvános könyvtárakon kívül alig találhatóak adatok az egyéb könyvtárakról. A program „nyilvános könyvtári és információs szolgáltatásokról”

szól, de sehol sem beszél arról, hogy azokat milyen típusú könyvtár nyújthatja.

A Kulturális Minisztérium jelentős összeget (129 millió koronát) áldoz a területi programra, amely lehetővé teszi a régiókban nagyobb munkatársi csapat biztosítását (23-26 fő), akik kizárólag regionális funkciókkal foglalkoznak. A hajdani megyei szintű múzeumi könyvtárakban 1-3 munkatárs maradt, pedig a nyilvánosság rendelkezésére állnak. Célszerű lenne a különböző projektekbe bevonni a többi könyvtártípust is.

2003-ban „A nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások területi fejlesztési koncepciója” valamennyi könyvtártípust magában foglalta, mégsem sikerül minden könyvtárnak a rendszerhez csatlakozni. A központokban legalább egy munkatársnak koordinálnia kellene a régió kisebb szakkönyvtárait.

A könyvtári törvény felülbíráltása során módosítani kellene azt a paragrafust, amely akadályozza a regionális funkció kiterjesztését, az együttműködést.

A régiókban a területi könyvtáraknak (információs háttér, anyagi eszközök, kellő munkatárs, koncepció birtokában) felelősséget kellene vállalniuk a területükön működő könyvtárak együttműködéséért, a minőségi szolgáltatások biztosításáért.

(Prókai Margit)

05/112

BAILLARGEON, Jean-Paul: Les bibliothèques publiques et la révolution tranquille au Québec = Bull. Bibl.Fr. 50.tom. 2005. 1.no. 5-12.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Közkönyvtárak és a québeci csendes forradalom

Könyvtárpolitika; Könyvtári hálózat; Közművelődési könyvtár; Olvasáskorlátozás

Québecben a katolikus egyháztól eredő, bizonyos könyvekkel szemben sugallt bizalmatlanságnak hosszú története van. A 60-as évek elején még kevés közkönyvtár működött ebben az államban, az

oktatás elmaradott volt, és a könyvkiadás is gyerekcipőben járt. Az ebben az időben kibontakozó úgynevezett csendes forradalom többek között a közkönyvtári hálózat kifejlesztését is szorgalmazta, de valóságos, jogszabályokban rögzített könyvtárpolitikáról csak 1998 óta beszélhetünk. A szerző röviden értékeli az azóta eltelt idő eredményeit.

(Autoref.)

05/113

STEPHAN-HACHEM, Maud: Les moyens de la recherche en sciences de l'Information dans les pays arabes: l'exemple de l'Égypte et de l'Arabie Saoudite = Documentaliste. 41.vol. 2004. 4-5.no. 252-261.p. Bibliogr. 16 tétel.

Res. német, angol és spanyol nyelven

Az informatikai kutatás eszközei az arab világban: Egyiptom és Szaúd-Arábia példája

Információtechnológia; Könyvtártudományi kutatás; Publikációs tevékenység

Rendelkeznek-e az arab országok informatikai kutatói és oktatói azokkal az eszközökkel, amelyek biztosítják aktív részvételüket új ismeretek előállításában és megosztásában? Valóban részeseivé váltak-e az információs kultúrának? Van-e szerepük ebben a globális vitában? A jelen tanulmány e kérdéseket tárgyalja, elemelve az arab világ informatikai szakirodalmát, melyben Egyiptom és Szaúd-Arábia különösen produktív. Áttekinti ezekben az országokban az információs technológia használatát, az arab webhelyek tipikus jellemzőit, és az információs források elérésére szolgáló online dokumentumokkal és adatbázisokkal való ellátottság helyzetét.

(Autoref.)

Lásd még 130, 160

Együttműködés

Lásd 111, 201

Jogi szabályozás

05/114

FERNÁNDEZ-MOLINA, J. Carlos: The legal protection of databases : Current situation of the international harmonisation process = Aslib Proc. 56.vol. 2004. 6.no. 325-334.p. Bibliogr.

Az adatbázisok jogi védelme. Helyzetkép és a nemzetközi harmonizáció kérdései

Adatbázis; Szerzői jog

A szerzői jogi törvényekben lefektetett kreativitási feltétel nem tűnik megvalósíthatónak a digitális adatbázisok esetében. A védtelenség kockázata növekszik a tényadatokból készült összeállításokban, mert az egyszerű tényeket vagy adatokat nem védi a szerzői jog, azaz bárki felhasználhatja őket anélkül, hogy megsértene valamilyen jogszabályt. Már több mint egy évtizede folyik a vita arról, hogy a nem eredeti adatbázisok kapjanak-e további jogvédelmet, és hogy melyik modell szolgáljon követendő mintaként, de a nemzetközi megegyezéstől még mindig távol vagyunk. A cikk az adatbázisok jogvédelmére irányuló hosszú egyeztetési folyamatnak a jelenlegi helyzetét elemzi. Megvizsgálja az európai irányelveket, majd megkísérli ezt más országokra is kiterjeszteni. Ezután néhány amerikai javaslatot vesz szemügyre, végül a nemzetközi megállapodásokat és projekteket tekinti át.

(Autoref.)

Könyvtárosi hivatás

05/115

HOKKA-AHTI, Ritva: Kirjastoammattiin hohtoa = Kirjastolehti. 97.vsk. 2004. 8.no. 8-9.p.

Könyvtárosok a foglalkozások rangsorában Finnországban

Könyvtárosi hivatás; Közvéleménykutatás

A Suomen Kuvalehti című vezető magazin 1991 és 2004 között négy alkalommal végzett közvélemény-kutatást az egyes szakmák rangsorát illetően. A szereplő foglalkozások száma 380 volt. A könyvtárosok három csoportja (diplomás könyvtáros, könyvtáros asszisztens és segédkönyvtáros) elkülönítve szerepelt. Helyezésük a következőképpen alakult:

1991: 210. hely (asszisztens: 219, segéd: 314.)

1996: 195. hely – megosztva a börtönőrrel és a tengerésszel (asszisztens: 202, segéd: 301)

2001: 209. hely (asszisztens: 230, segéd: 336). – Érdekesség: az új szakmának számító informatikus helyezése: 283

2004: 237. hely – megosztva a vadgondozóval (asszisztens: 261, segéd: 357). – Érdekesség: az informatikus helyezési száma 312., ugyancsak a 300-asok között van a tőzsdeügynök.

Mind a négy felmérés során a sebészorvos került a rangsor élére, és őt más szakorvosok követik. 2004-ben – meglepetésre – az 5. helyre lépett előre a tűzoltó, a 21-re a gyermekgondozó. Az óvónők a 34., a szociális munkások a 42. helyen állnak. Egyértelműnek látszik, hogy a társadalom nagy értéket tulajdonít a lelki-szellemi, valamint az egészség-gondozáshoz és az oktatáshoz kapcsolódó foglalkozásoknak. Ezekhez igen erősen társul a felelősség fogalma. Az is elég világos, hogy a rangsorban nincs döntő szerepe a fizetésnek. Természetesen függ a megítélés a divattól, a média-megjelenéstől és az ismertségtől is. Mi, könyvtárosok azt remél-

hetjük, hogy miután a könyvtárak a települések kedvelt és használt szolgáltató intézményei, a fenti eredményektől függetlenül bennünket is becsülnek az emberek.

(Sz. Nagy Lajos)

05/116

SHARMA, Jaideep: Expectations versus reality: a study of professional competencies in college libraries in India = J.Educ.Lib.Inf.Sci. 45.vol. 2004. 4.no. 352-363.p. Bibliogr. 23 tétel.

Elvárások és valóság: a szakmai kompetenciák tanulmányozása India főiskolai könyvtáraiban

Felmérés; Főiskolai könyvtár; Könyvtárosi hivatás

A cikk az indiai főiskolai könyvtárakban elvárt szakmai jártasságokkal foglalkozik. A vizsgálatot a fővárosban, Delhiben végezték. Kétféle kérdőívet használtak az új, illetve a régi szakkönyvtárosok számára. A válaszolási arány 70%-os volt. A szakmai hozzáértést az elméleti ismeretek, a gyakorlati jártasságok és a hozzáállás tekintetében vizsgálták, és nagy hiányosságokat találtak, különösen a kommunikáció, az időbeosztás és a marketing területén. A jelenlegi helyzet azt mutatja, hogy a hatékonyabb szolgáltatások érdekében javítani kell a szakkönyvtárosok hozzáállásán, elsősorban a fiatal, gyakorlatlan használók támogatása tekintetében.

(Autoref. alapján)

05/117

BAKER, Kate: Going public = Libr.J. 129.vol. 2004. 19.no. 32-33.p.

Vállalati szolgálatból közszolgálatba: a közkönyvtárak vonzereje

Könyvtárosi hivatás; Közművelődési könyvtár; Munkabér, alkalmazás; Üzemi szakkönyvtár

Gyakran fordul elő, hogy sok éves szakkönyvtári gyakorlattal rendelkező könyvtárosokat megkísért

a közkönyvtári munkavállalás gondolata. A vállalati szakkönyvtárban jobb a fizetés, de bizonytalan a munkahely; a közkönyvtár kétségtelenül alacsonyabb fizetéssel, de biztos munkahellyel, kedvezőbb betegség- és nyugdíjbiztosítással, könnyebben kivethető szabadsággal és betegszabadsággal jár.

Szakmai szempontból a különbség elsősorban a referenz pultnál tapasztalható. A főleg telefonon és e-mailban folytatott és szűk tárgykörben mozgó konzultációt a személyes találkozás, a rendkívül változatos kérdés- és kérésözön, valamint az elektronikus források használatában járatlan olvasókkal való foglalkozás váltja fel, és a visszatérés a nyomtatott forrásokat is igénybe vevő tájékoztatáshoz. A vállalati szakkönyvtárban gyakoribb a stressz és az azonnali válasz iránti igény. A kényelmesebb munkát a volt szakkönyvtáros promóciós és marketing-gyakorlatával tudja „meghálálni”. Bár a szakkönyvtáros homogénebb olvasóközönséggel találkozik (és szokatlan számára a hajléktalanokkal, friss bevándorlókkal, gyerekekkel vagy idősekkel való foglalkozás), tudásának, tapasztalatainak legnagyobb része transzferálabilis. Aki a váltás gondolatával foglalkozik, töltsön el néhány órát (vagy napot) a helyi közkönyvtárban, önkéntesként, hogy lássa, mi várhat rá. Lehet, hogy már azt is élvezni fogja, ha nem „információspecialistának”, hanem könyvtárosnak nevezik.

(Mohor Jenő)

05/118

KILÁROVÁ, Iveta: Etický kódex knihovníka v SR podľa výsledkov výskumu humanizácia knižníc vo verejných knižniciach. Výzva k diskusií = Knižnica. 5.roč. 2004. 9.no. 443-449.p.

Res. angol nyelven

A könyvtáros etikai kódexet érintő kutatási eredmények a szlovák nyilvános könyvtárakban

Felmérés [forma]; Könyvtáresetika

2004-ben Szlovákiában 273 települési könyvtár részvételével 53 kérdést tartalmazó kutatást végeztek, melyben az utolsó 4 kérdés a könyvtáros etikai kódexre vonatkozott.

A *Szükség van-e könyvtáros etikai kódexre?* kérdésre a könyvtárak 4,8%-a nem válaszolt, néhányan pedig több választ is megjelöltek.

A könyvtárak 6,6%-a szerint „Ez csupán divatos téma”.

„A kódex a hivatás láthatóbbá tételét szolgálja” választ az összes könyvtár 20,9%-a jelölte meg. Közülük legtöbben a legnagyobb települési kategóriához tartoztak.

„A kódex nem lehet hatékony, ha nem kötelező” választ a könyvtárak 4,4%-a jelölte meg, főleg a besztecebányai és eperjesi térségben.

„A kódex a kezdő könyvtárosokat segítheti” lehetőséget a könyvtárak 26,7%-a választotta. A térségek közül a nagyszombatiban, régiók szerint a pozsonyiban adták legtöbben ezt a választ.

„A könyvtárosoknak nincs szükségük hivatási kódexre” a könyvtárak 9,9%-a szerint. A térségek közül a zsolnaiban, régiók közül a terebesiben választották ezt a legtöbbet.

„A használók etikai kódexére volna szükség, a könyvtárhasználati szabályzat részeként” alternatívát elég sok, 76 könyvtár választotta (27,8%), ami a használókkal való kapcsolat minőségére utal. A térségek közül a besztecebányai, régióként pedig a poprádi vezetett ebben a megoszlásban.

A „Szükség van etikai kódexre” feleletet az összes könyvtárból 76 (27,8%) választotta.

Az egyéni válaszadás lehetőségével mindössze 9 könyvtár (3,3%) élt.

A *Mivel foglalkozzon a könyvtárosok etikai kódexe?* kérdésben 2 adott és 1 alternatív válasz adására volt lehetőség, ám 49 könyvtár egyáltalán nem válaszolt a kérdésre (17,9%).

A „Kizárólag a könyvtárosok viselkedésének, tevékenységének alapvető etikai szabályaival” választ 126 könyvtár jelölte meg (46,2%).

Az „Általános elveket, a könyvvállományra, a hozzáférésre, az állományvédelemre, a képzésre, az együttműködésre és felelősségre vonatkozó részeket is tartalmazzon” válasza 114 könyvtár (41,8%) szavazott.

A harmadik, egyéni válaszadási lehetőséget csupán 4 könyvtár választotta (1,5%).

A *Mit tartalmazzon a könyvtárosok etikai kódexe?* kérdéscsoport egyik részében a javasolt, másik részében az elutasított szempontok szerepeltek. A válaszokat településnagyság szerint, térségenként az igen és nem válaszok alapján értékelték.

A nemek (ne tartalmazza az etikai kódex) között szerepeltek az állományalakításra és a hozzáférésre, a magánéletre, a nemzetiségre, az anyagi helyzetre, a munkajogi viszonyokra, ideológiára, a megkülönböztetésre, a hitéletre, politikai hovatartozásra, bármilyen szempontú diszkriminációra, szexuális orientációra, rasszizmusra, empátiára, más törvények által szabályozott kérdésekre vonatkozó kizárások.

Az igenek (tartalmazza az etikai kódex) között a türelemre, toleranciára, a képzési lehetőségre, a hivatástudatra, empátiára, a pártatlanságra, az emberi jogokra, a könyvtáros-olvasó viszonyra, az élet tiszteltben tartására, szellemi értékekre, a viselkedésre, kommunikációra, a szakmai felelősségre és öntudatra, a diszkriminációra, a toleranciára, viselkedési normákra, rugalmasságra vonatkozó elvárások szerepeltek.

A válaszok alapján megállapítható, hogy a könyvtárak az etikai kódexet összekapcsolják az alapvető helyes viselkedési normákkal, a könyvtárosok kommunikációs, pszichológiai és pedagógiai képességeivel, általános műveltségükkel és képzettségükkel.

A könyvtáros etikai kódex nem korlátozható a szolgáltatásokra és nyilvános közönségkapcsolatokra, mivel ezek a tevékenységek elválaszthatatlanok az egyéb könyvtári munkaterületektől.

Az etikai kódex nem csak a nyilvános könyvtárakat, hanem az összes könyvtártípust, a könyvtárak valamennyi munkatársát érinti, ezért feltétlenül fontos párbeszédet folytatni róla, összevetni a külföldi tapasztalatokkal, és a hazai igények alapján megalkotni.

(Prókai Margit)

05/119

JOHNSON, Doug: Lessons school librarians teach others. Class: the subject of integrity = Am.Lib. 35.vol. 2004. 11.no. 46-48.p.

Etikai problémák kezelése az iskolai könyvtárban

Iskolai könyvtár; Könyvtárosetika; Vezetés

Az iskolai könyvtáros (és médiatáros) professzionális politika-alakító, a személyzet oktatója, valamint az információs és technológiai etika szakértője az (amerikai) iskolákban. Alapfeladatai közül az oktatás fontosságában, az őrzés komplexitásában növekedett meg. Etikai feladatai túlnőttek a szerzői-jog-védő kopóén, és naponta néz szembe öt komoly etikai kihívással.

1. A szellemi szabadságot kell védenie az iskolai internet megszárt környezetében: törekednie kell a minél engedékenyebb szűrésre, és biztosítania kell legalább egy ponton a teljes hozzáférést. Meg kell fogalmaznia és oktatnia, népszerűsíteni kell a használati politikát; meg kell ismertetnie a tanulókkal az önszabályozó internethasználathoz szükséges értékeket, a szü-

lőkkel pedig az iskolai internethasználat körülményeit.

2. Meg kell előznie a plagizálást, amit a digitális források minden eddiginél könnyebben elkövethetővé tesznek (egy felmérés szerint a 2000-2001-es tanévben 25 felsőoktatási intézmény 4500 hallgatójának több mint fele adott le sajátjaként az internetről letöltött dolgozatot, illetve emelt át online talált szakaszokat saját munkájába a forrás megjelölése nélkül).
3. Védenie kell a magánszférát és a bizalmasan kezelendő információkat egy mindinkább „behálózott” információs környezetben. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy az idegen az idegen, akár a játszótéren, akár az interneten találkoznak vele, és a személyes adatok, vagy más magánjellegű információk közlésével magukat is, családjukat is veszélybe sodorhatják. Meg kell tanulniuk tiszteletben tartani mások magánszféráját (attól, hogy valami megjelenik egy számítógép monitorán, még nem válik nyilvánossá), és tisztában kell lenniük azzal, hogy az iskolának jogában áll megtekinteni azokat a fájlokat, melyeket a tanulók az iskola gépein hoznak létre és tárolnak.
4. Terjessze az interneten szabadon hozzáférhető anyagok értékeléséhez szükséges ismereteket, tanítsa meg az olvasókat kritikus információhasználókká válni.
5. Ügyeljen arra, hogy az iskola bármely része (vagy szakköre, vagy tanára, vagy évfolyama) által beszerzett információtechnológiai eszköz (vagy digitális forrás) az egész iskola rendelkezésére álljon, a tanításai idő előtt, alatt és után egyaránt.

Az iskolai könyvtáros (könyvtári médiaszakember) feladatai a változó technológiai környezetben is változatlanok: biztosítsa, hogy a tanulók hatékonyan, etikusan és biztonságosan tudják az információkat megkeresni és felhasználni, hogy valódi problémákat oldjanak meg, és helyes kérdésekre kapjanak

választ; tanítsa az információtechnológia megfelelő használatára a tanárokat is; legyen elkötelezett szószólója a szellemi szabadságjogok minden formájának; és mindenekelőtt legyen elkötelezett szószólója a gyermekeknek.

(*Mohor Jenő*)

05/120

TRUSHINA, Irina: Freedom of access: ethical dilemmas for Internet librarians = *El.Libr.* 22.vol. 2004. 5.no. 416-421.p. Bibliogr.

Szabad hozzáférés: internet-könyvtárosok etikai dilemmái

Könyvtáresetika; Számítógép-hálózat

Az etikai normák betartása a könyvtárakban még fontosabb, mint más intézményekben, mert a könyvtárak tipikusan emberközpontú szervezetek. A könyvtárosok számára megfogalmazott etikai alapelvek zöme az úgynevezett etikai kódexekben található. Az internetes technológiák könyvtári elterjedésével új problémák jelentek meg az etikai normák területén. Az új információszűrési lehetőségek egy radikálisan új cenzúrázási formát jelentenek. E kérdéskörhöz tartozik az úgynevezett névtelen cenzúra, továbbá a személyes jogok megsértése az internetes kommunikációban. A könyvtárosoknak egyfelől követniük kell a szellemi szabadság alapelveit, másfelől a könyvtárak humán intézmények, és a könyvtárosok erkölcsi felelősséggel tartoznak azoknak a használóknak is, akik ragaszkodnak bizonyos emberi értékek védelméhez. A cikk ezeket a kérdéseket tárgyalja az internettel, illetve az etikai kódexekkel és könyvtári bevezetésükkel kapcsolatban.

(*Autoref. alapján*)

Lásd még 172

Oktatás és továbbképzés

05/121

COCHRANE, Clive: Assessing the quality of higher education in the United Kingdom: librarianship and information management as a case study = *Educ.Inf.* 22.vol. 2004. 3-4.no. 163-185.p. Bibliogr. 41 tétel.

A felsőoktatás minőségének felmérése az Egyesült Királyságban: a könyvtárügy és információszerzés esettanulmánya

Hatékonyaság; Információszerzés; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Oktatási módszer

A cikk időrendben tárgyalja azokat a módszereket, amelyekkel a walesi, angliai és skóciai könyvtáros- és információmenedzsment-képzés minőségét mérték fel 1994 és 2002 között. Kiemeli, hogy az Egyesült Királyság diverzitása hogyan hat a kormányzati szabályzatok bevezetésére, majd kifejti, hogy a képzés különbözősége mennyire megnehezíti az egyes iskolák összehasonlíthatóságát. Eleméz néhány kormányhivatali jelentést, melyek a képzés minőségét a felmérés idején jónak minősítették. Kommentálja az oktatás és a kutatás minősége közötti kapcsolat szintjét. Megjegyzi, hogy minőségbiztosítást más országokban is végeznek, így az Egyesült Királyságban használt módszereket csak egy példának kell tekinteni. Következtetésként megállapítja, hogy a tárgykör alapú módszert valószínűleg nem fogják megismételni; a kormány a jövőben intézményi felülvizsgálatokkal szeretné garantálni, hogy az egyetemek tegyék szervezeti kultúrájuk részévé a minőségbiztosítási mechanizmusokat.

(*Autoref. alapján*)

05/122

MARKEY, Karen: Current educational trends in the information and library science curriculum = J.Educ. Libr. Inf.Sci. 45.vol. 2004. 4.no. 317-339.p. Bibliogr. 21 tétel.

Oktatási trendek a könyvtár- és információtudományi képzés tantervében

Felmérés [forma]; Képesítés; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény; Tanterv, óraterv

A cikk amerikai könyvtáros iskolák weblapjain közzétett információk elemzésének eredményeit ismereti. A cél annak megállapítása volt, hogy milyen új irányzatok érvényesülnek az oktatási gyakorlatban új kurzusok, hangsúlyok, programok stb. formájában. Kiderült, hogy az új irányzatok elsősorban a használókra összpontosítanak. Az oktatóknak nem szabad mindent a használókra és az információszolgáltatásra bízniuk, mert ez a közvetítő szerepére korlátozza őket. Ha a könyvtárosok kizárólag a használókra összpontosítanak, ezzel azt kockáztatják, hogy ők maguk feleslegessé válnak. Ehelyett a programoknak olyan területekre kell helyezniük a hangsúlyt, amelyek feltétlenül szükség van a könyvtárosok szakértelmére, pl. információszervezés, tartalmi szempontok, az információk megbízhatósága, megőrzés stb. A cikk végül azt ajánlja, hogy az oktatók vizsgálják meg az iskolák által jelenleg kínált programokat, és azokat részesítsék előnyben, amelyek ígéretesnek látszanak a saját jövőjük, a személyzet szakértelme, a rendelkezésre álló erőforrások és az intézmény jövője szempontjából.

(Autoref. alapján)

05/123

KISELEVA, T.G.: Novye obrazovatel'nye tehnologii v vuzah kul'tury is iskusstv segodná i zavtra = Bibliotekovedenie. 2004. 5.no. 14-22.p. Bibliogr. 8 tétel.

Új oktatási módszerek a kulturális és művészeti felsőoktatási intézményekben

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény

A moszkvai kulturális és művészeti egyetemnek (MGUKI) az a célja, hogy korszerű, színvonalas, bárhol elérhető, rugalmas és dinamikus oktatási szolgáltatásokat nyújtson. Tevékenységének különböző területein igyekeznek a korszerű technológiai megoldásokat alkalmazni.

A nappali rendszerű képzés mellett távoktatás, továbbképzés is folyik az MGUKI szervezésében, és az oktatási folyamatban helyet kaptak a számítógépes oktatóprogramok, elektronikus szövegek, multimédiás prezentációk stb. is. Az egyetem keretében működő kultúratudományi főiskolán két és fél ezer műből álló elektronikus könyvtár létesült. Az információtechnológiai és elektronikus könyvtári tanszék számos segédletet adott közre, többek között a könyvtáraknak szóló internetes források témakörében. Az alapvető tankönyvek elektronikus változatait a számítógépes hálózaton tették nyilvánosan hozzáférhetővé. Multimédiás oktatócsomagokkal is folynak kísérletek.

Az oktatás informatizálásához elengedhetetlen, hogy minden oktató megfelelő számítógépes jártassággal rendelkezzen, ezt szakmai továbbképző tanfolyamok keretében sajátíthatják el. A hallgatókkal végzett munkában módszertani, pszichológiai és didaktikai teendők állnak az oktatók előtt a hagyományos és számítógépes oktatási módszer integrált alkalmazása érdekében. A diákok önálló tanulásra való és számítástechnikai felkészítését az egyetem könyvtárakkal együttműködve valósítja meg. Későbbi cél egy önálló távoktatási központ megalapítása, jelenleg egy kísérleti projekt van folyamatban.

A korszerű módszerek alkalmazásában egyelőre néhány tanszék és kar jár az élen, köztük van a könyvtári-tájékoztatói intézet is. Az 1998-2003-as időszakban bevezetett innovatív pedagógiai módszerek legnagyobb részét arra irányulnak, hogy a hallgatókat bevonják az alkalmazott kutatásokba. Lehetőséget teremtettek számukra, hogy gyakorlati képzésben vegyenek részt különböző moszkvai, oroszországi és külföldi intézményeknél. A hallgatók munkaerő-piaci tájékozódását állásbörze szervezésével segítik.

Az oktatásban aktív szerepet játszik az egyetemi könyvtár, amely gépesítéssel, katalógusának konverziójával és (az oktatók műveit nyilvántartó, a felsőfokú könyvtáros- és bibliográfusképzésről szóló publikációkat regisztráló és az MGUKI-n megvédett disszertációkat, valamint az új szerzeményeket feltáró) adatbázisokkal járult hozzá az információellátás javításához. 2003 végére egy országos célprogram keretében kilenc oktatási portál létesült.

A korszerű oktatástechnológia szerepel az ún. mesteriskolák programjában is, amelyek munkájában cégek, oktatók és hallgatók egyaránt részt vesznek. A különböző vizsgákat gyakran viták, bemutatók, előadások formájában bonyolítják le.

(Hegyközi Ilona)

05/124

KUZNECOVA, T.Á.: Dopolnitel'noe bibliotečnoe obrazovanie v Rossii: podhody k sozdaniu sistemy = Vestnik Bibl.Ass.Evrazii. 2003. 4.no. 82-86.p. 82-86.p.

Könyvtárosok továbbképzési rendszerének létrehozása Oroszországban

Könyvtárosképző intézmény; Továbbképzés

A könyvtárügy átalakulása, technológiai modernizációja, a könyvtárak társadalmi életben betöltött szerepének változása új szakmai követelmények elé állítják a könyvtáros társadalmat. A mai könyvtáros nemcsak a szépirodalmi és tudományos tájékoztatásban járatos szakember, hanem az új számítógé-

pes technológiák specialistája, az interneten való keresés navigátora, az új információs kultúra közvetítője, a kulturális és tudományos értékek őrzője, menedzser és marketingszakember. E feladatok elvégzésére azonban csak akkor válik alkalmassá, ha szélesíti és megújítja szakmai tudását, folyamatosan ismerkedik a könyvtári terület újdonságaival. A szakmai színvonal emelése, a könyvtári szakemberek továbbképzése a kiegészítő képzés keretei között képzelhető el, figyelembe véve az élethosszig tartó tanulás követelményeit is. E képzési formának kompenzáló feladatai is vannak, hiszen ki kell egészítenie a fiatalabb könyvtáros nemzedékek tudását, ki kell egyenlítőnie a közép- és felsőfokú képzési forma különbségeit, és közelítenie kell a dinamikusan fejlődő könyvtári gyakorlathoz.

E követelmények a kiegészítő könyvtárosképzés meglehetősen szerteágazó rendszerét alakították ki az Orosz Föderációban: a kultúra és a művészetek területén működő oktatási intézmények (akadémiák, egyetemek Moszkvában és a vidéki nagyvárosokban), a föderáció könyvtárai (pl. a nemzeti könyvtárak oktatóközpontja), az élethosszig tartó tanulás regionális oktatási centrumai (pl. a szibériai regionális központ), Oroszország régióinak központi könyvtárai (nemzeti, területi, tudományos és gyermekkönyvtárak), egyetemi könyvtárak, az önkormányzati könyvtári rendszer tagjai (városi és kerületi könyvtárak), nemzetközi szervezetek és alapítványok (Open Society – Soros Alapítvány) és az Orosz Könyvtáros Egyesület egyaránt folytatnak képzést.

Az orosz kulturális minisztérium az „Oroszország kultúrája 2001-2005” föderációs program keretében oktatási-képzési projekteket támogat a könyvtárak modernizációja érdekében: Libnet-program, nemzeti program az Orosz Föderáció könyvtári gyűjteményeinek megőrzésére, az innovációs könyvtári technológia programja stb.

A képzőintézmények között előkelő helyet foglal el az APRIKT, a művészetek, a kultúra és a turizmus

szakembereinek továbbképzésével foglalkozó akadémia, amely képzéseket szervez a nemzeti könyvtárak munkatársai számára (fejlesztési stratégia, információs erőforrások, új technológiák), menedzsment- és innovációs, ill. a tudományos és közkönyvtárak együttműködéséről szóló tanfolyamokat tart, gyermek- és ifjúsági könyvtárak vezetőit képz, bevezet az internethasználat könyvtári gyakorlatába, tanítja a RUSMARC-formátum alkalmazását és a dokumentumok tárgyi feltárásának módszerét. Az utóbbi két évben az ország 65 régiójának mintegy 800 könyvtári vezetője és szakembere vett részt a kulturális minisztérium finanszírozásában az APRIKT által szervezett képzéseken. Az akadémia mellett 2003 tavaszán a kultúra és művészetek moszkvai állami egyetemén megalapították a könyvtári-informatikai főiskolát, amelynek célja a könyvtáros kiegészítő képzés összehangolása.

Mivel azonban e képzőhelyek és képzési formák – éppen sokszínűségük miatt – hiányosságokat és problémákat is hordoznak magukban (pénzhiány a képzésben a kilencvenes évek óta, a tanfolyamokon részt vevők számának csökkenése, a helyi szintű képzés hiánya egyes földrajzi területeken stb.), szükségessé vált a kiegészítő könyvtárosképzés reformja. 2003 márciusában a kulturális minisztérium elhatározta, hogy a fent említett föderációs program keretében hivatalos rendeletben rögzíti a könyvtári szakemberek továbbképzési rendszernek föderális és regionális szintjét, és biztosítja a megvalósításhoz szükséges anyagi forrásokat is. A határozat szerint a kiegészítő képzés központját feltétlenül az APRIKT bázisán szükséges létrehozni, ugyanakkor fontos kialakítani a képzési programok vertikális koordinációját is. Érdemes lenne föderális szinten kinevezni az élethosszig tartó tanulás központjait, ezek az adott terület legfejlettebb könyvtárai lehetnének – függetlenül attól, hogy a könyvtári rendszer hierarchiájában milyen helyet foglalnak el, működésüket a cél érdekében természetesen anyagilag is támogatni kell. A képzést fel-

vállaló intézményeknek ki kell dolgozniuk a továbbképzések és a kiegészítő képzés programjait, végig kell vinniük a programok akkreditációját, és el kell fogadniuk, ill. be kell tartaniuk a minőségbiztosítás alapelveit.

(Hangodi Ágnes)

05/125

AUSTER, Ethel – CHAN, Donna C.: Reference librarians and keeping up-to-date = Ref.User Serv.Q. 44.vol. 2004. 1.no. 57-66.p. Bibliogr.

A referenz könyvtárosok és a továbbképzés

Könyvtáros -felsőfokú; Referenz; Továbbképzés

A referenz munkához szükséges kompetenciákat (összetevői: a szaktudás, a készségek és a személyi vonások) az Amerikai Könyvtári Egyesület (ALA) Referenz és Olvasószolgálati Egyesülete (RUSA) viselkedési modellként fogalmazta meg irányelvek formájában. Fő szempontjai a megközelíthetőség, az érdeklődés, az odafigyelés, a hatékony keresés és a visszacsatolás. A kérdéssel foglalkozó legtöbb szerző egyetért abban, hogy az alapvető készségek (a referenz interjú lebonyolítása, a források és a helyi gyűjtemény ismerete) mellett nagyon fontos az adott témában való tájékozottság, valamint a kommunikációs és interperszonális készségek, az elemző és kritikus gondolkodás képessége. Egyre nagyobb ugyanakkor a technológiai, vezetési és oktatási készségek szerepe a referenz munkában.

2001 tavaszán és őszén Ontario állam nagy, városi könyvtáraiban 733 referenz könyvtárost kérdeztek meg egy kérdőíves vizsgálat keretében a továbbképzési gyakorlatukról. A megkérdezettek túlnyomórészt nők voltak (82,5%), teljes munkaidőben és állandó alkalmazásban dolgoztak (75,2%). 65,2%-uk volt 45 éves vagy annál idősebb.

Arról számoltak be, hogy becsléseik szerint az előző évben átlagosan 26,4 órában vettek részt formális továbbképzésben (14,7 órát töltöttek helyi, 5

órát egyesületi, 2,1 órát webes és 1,6 órát oktatási intézmény által szervezett tanfolyamon). Az informális továbbképzéssel töltött átlagosan 247,7 óra (azaz kb. 31 munkanap) megoszlása a következő volt: 74,3 óra szakmai megbeszélés a kollégákkal és forgalmazókkal, több mint 50 óra szakirodalom-olvasás és önálló kutatás, 35 óra munkahelyi képzés, kb. 24 óra levelezőlista-olvasás, alig egy napnyi konferenciai részvétel. Három kiegészítő kérdést is kaptak a résztvevők (az ezekre adott nemleges választ a továbbképzést hátráltató tényezőnek értékeltek), ezek a szakmai egyesületi tagságra, az otthoni számítógépre és az otthoni internetkapcsolatra vonatkoztak.

A továbbképzés tárgyát illetően tizenkét előre megadott témából lehetett választani, és továbbiakat is meg lehetett adni. A legnépszerűbb témakört az internet-alkalmazások és az elektronikus források jelentették (több mint 80%). A keresési stratégiákat a válaszolók 68%-a említette meg. Az irodai alkalmazások népszerűsége változatlan (65%). Az integrált rendszereket és a szolgáltatási készségeket csak a válaszolók fele említette. Szintén ennyien neveztek meg a műszaki problémák elhárítását. További témák: team munka, problémamegoldás, kommunikáció (kb. 40%), oktatástechnika (39%), foglalkozás-egészségügy, munkavédelem, érdekvédelem (33%). 14% adott meg további témákat: olvasói tanácsadás, gyermekkönyvtári szolgáltatások, programszervezés, speciális referenz témák.

A továbbképzésben való részvételt intézményi és információs (nem megfelelő minőségű és nem eléggé kényelmesen elérhető képzési lehetőségek, információhiány), valamint szituációs és a körülményekből adódó nehézségek (családi körülmények, időhiány, egészségi problémák) akadályozhatják. A részvételt akadályozó tényezők elemzésénél korábbi vizsgálatok módszereit (Determinants to Participation scale és Updating climate) alkalmazták. Huszonkét állítást kellett ötfokú skálán osztályozni. A továbbképzésben való részvétel négy legfontosabb motívumá-

nak az intézmény támogatása, a szükséges idő biztosítása, az innovatív légkör és az információk megosztása bizonyult. Az intézményi és információs nehézségek főként a formális, a szituációs és a körülményekből adódó nehézségek főként az informális továbbképzésnél okoztak gondot. Bár mindenki azt jelezte, hogy a munkahelyi megterhelés miatt nehezen tud bekapcsolódni a továbbképzés bármely formájába, a gyakorlat azt mutatja, hogy az időhiány nem retenti el a könyvtárosokat a továbbképzésben való részvételtől. Inkább a nem megfelelő időzés vagy az információhiány a fő akadály, a megfelelő információáramlás és az innovatív légkör viszont pozitív hatású.

(Hegyközi Ilona)

05/126

FAIN, Margaret – BROWN, Micheline – FAIX, Allison: Cross-training reference librarians to catalog = Tech. Serv.Q. 22.vol. 2004. 1.no. 41-51.p. Bibliogr.

Referenz könyvtárak „átképzése” katalogizálási feladatokra

Gépi dokumentumleírás; Referenz; Személyzet; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtár részlegeinek egymás közötti továbbképzését hagyományosan az jelentette, hogy a katalogizálókat olvasószolgálatra képezték ki. Manapság, amikor a könyvtári integrált rendszerek használata a könyvtárosok mindennapi feladatává vált, egyre megvalósíthatóbbnak látszik ennek fordítottja: az olvasószolgálatosok megtanítása a katalogizálásra. A Costal Carolina University Kimbel könyvtárban (Conway, S.C.) a referenz könyvtárosok átvételes katalogizálást is végeznek, a rekordokat raktári jellel látják el, ellenőrzik a 856-os mezőket és

egyéb, hagyományosan a katalogizálók által végzett feladatokat is ellátnak. A cikk olyan, úgynevezett „cross-training” programok kifejlesztésének és bevezetésének folyamatát ismerteti, amelyek célja az olvasószolgálatos könyvtárosok bevezetése a katalogizálás rejtelmibe.

(Autoref.)

05/127

McCONNELL, Carole: Staff and leadership shortages? Grow your own = Am.Lib. 35.vol. 2004. 9.no. 34-36.p.

Egy floridai könyvtári rendszer kísérlete a munkaerőhiány megoldására „saját nevelésű” gyakoronkokkal

Gyakorlati képzés; Könyvtárosképzés -posztgraduális; Könyvtárostoborzás; Megyei könyvtár

Nincs elég munkatárs, vezető a könyvtárban? Neveljük ki őket magunk! –mozgósít a cikk, melyet a Florida állambeli *Broward Megyei Könyvtár* (BCL) emberi erőforrásokért felelős munkatársa írt. Az országos munkaerőhiány Fort Lauderdale-t sem kerülte el: a 240 álláshelyből 40 betöltetlen, és további 45-re lenne szükség az újonnan nyíló, illetve és kibővített könyvtárakban a 2004-2005-es pénzügyi évben. A hiány szinte valamennyi szinten fennáll; a munkatársak zöme 30 éve dolgozik, és a következő 3-5 év során nyugdíjba megy.

A BCL-ben elemezték a problémát, majd a megyei emberierőforrás-irodával és a BCL Alapítvánnyal közösen olyan ösztönző programot dolgoztak ki, amely segíti a toborzást és a házi „utánpótlás-nevelést”. A megoldás egyik része az volt, hogy olyan programot dolgoztak ki, amelynek során először a főiskolát végzett könyvtári segédmunkatársak és külsősök körében folytattak toborzást, majd támogatást nyújtottak könyvtárszakos tanulmányaikhoz, és közben fizetést is biztosítottak számukra (*Graduate Intern Program*). Ezeket a gyakoronoki (intern) álláshelyeket azok számára hozták létre, akik okleveles könyvtárosok kívánnak lenni. A hall-

gatók munkájuk során gyakorlati képzést kaptak a tájékoztató, gyermek- vagy az ifjúsági részlegben egy-egy területi vagy nagyobb városi könyvtárban, mégpedig tapasztalt könyvtárosok irányítása alatt. Az a kikötés, hogy a következő félévben iratkozhatnak be egy MS-fokozatot nyújtó könyvtári programra, és öt éven belül fejezzék be tanulmányaikat. A legtöbben félévenként csak egy (3 kredites) tárgyat vettek fel, de volt, aki 2-4 tárgyat is hallgatott, hogy hamarabb végezzen. A gyakoronkok szerződést írtak alá, amelyben szerepelt a tanulmányok megkezdésének és befejezésének várható időpontja. A harmadik év végén azoknak, akik nem szerzik meg a szükséges kreditpontok felét, szüneteltetniük kell a gyakoronoki állást. (Csak rendkívüli esetben hosszabbítható meg a gyakoronoki státusz.)

A gyakoronoki fizetés nagyjából tízezer dollárral kevesebb, mint a kezdő könyvtárosoké, de emellett más ösztönzőkben is részesülnek – a megye által szponzorált tandíj-visszatérítés és egyéb ösztöndíjak formájában. (Jelenleg a visszatérítés az online kurzusokra is kiterjed már.) A már említett könyvtári alapítvány ösztöndíjjal is támogatja a továbbtanulókat. Az elmúlt hat évben a támogatásban részesültek közül ötvenegyen lettek könyvtárosok a BCL-ben. Jelenleg 28 munkatársuk tanul főiskolán, 24 folytat könyvtári tanulmányokat; tavaly nyolcan szereztek diplomát, idén öten diplomáznak.)

A nyugdíjba vonuló vezetők pótlásának megoldása volt a következő feladat, amelyben ismét a könyvtári alapítvány segített a vezetőképző programhoz (*BLC Leadership Institute*) nyújtott támogatással. A program célja olyan vezetői képességek kialakítása, melyek birtokában a leendő vezető meg tudja tervezni a jövő tennivalóit, és biztos kézzel kormányozza a könyvtárat a 21. században. A tanfolyam a gyakorlati teendőkre készít fel, intenzív tanulást kínálva évente húsz főnek, akik vezetői képességekkel rendelkeznek, lelkesek, és van elképzelésük a jövő szolgáltatásairól. A hallgatók évi tíz alkalommal találkoznak, a foglalkozásokon az egyik órán

mindig egy-egy vezető beszél azokról a tulajdonságokról, melyeknek mostani beosztásukat köszönhetik. A fennmaradó időben különböző csoportfoglalkozások keretében különböző témákat dolgoznak fel (modellezés, csapatépítés, vízió, változás, együttműködés, vezetés stb.). A program vezérfonalául J. Kouzes és B. Posner *Leadership challenge* című műve szolgál.

A megkérdezett résztvevők véleménye szerint a vezetőképző tanfolyam sikeres volt.

(Murányi Lajos)

Lásd még 130, 163

Egyesületek, konferenciák

05/128

FIRSOV, V.R.: O strategii razvitiâ RBA = Biblioteka. 2004. 6.no. 8-11.p.

Az orosz könyvtárosegyesület fejlesztési stratégiájáról

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Fejlesztési terv

2003 decemberében az Orosz Könyvtáros Egyesület tanácsának soros ülésén döntés született az egyesület fejlesztési stratégiáját tartalmazó dokumentum előkészítéséről. A munkában az egyesület elnökének vezetésével a tanács tagjai vesznek részt. Annak érdekében, hogy a dokumentum tükrözhesse az egyesület valamennyi tagjának véleményét, a tanács 2004 februárjában kérdőívet állított össze és tett közzé az egyesület honlapján, ill. a Biblioteka c. szakfolyóirat hasábjain.

Az IFLA által megfogalmazott irányelvek szerint minden nemzeti könyvtáros egyesületnek el kell készítenie alapító okiratát, működési szabályzatát, normatív dokumentumait és fejlesztési stratégiáját. Az orosz egyesületnek már létezik alapító okirata

és elfogadott jó néhány normatív dokumentumot is, közöttük pl. etikai kódexét, a közkönyvtárak működésének manifesztumát, ill. előkészítés alatt van az egyesület kiadási tevékenységéről szóló normatíva.

Az egyesület előző évi konferenciáján összefoglalták a mintegy tízéves működés tapasztalatait: Oroszországban kialakult a könyvtáros szakma elkötelezett közössége, amelynek tevékenysége az extenzív fejlődés útjára lépett, ez azonban az éves konferenciák megszervezésének bonyolulttá válását hozta magával, a konferenciákon kevés olyan előadás hangzik el, amely a valódi problémákra koncentrálna, és sok a témájában párhuzamos vita is. Mindezek szükségessé teszik a fejlesztési stratégia kidolgozását.

Az előkészítés első lépését a Libereja kiadó tette meg 2004 elején, amikor összefoglaló-elemző kötetet jelentett meg húsz külföldi könyvtáros egyesület jogi-normatív dokumentumokkal kapcsolatos tevékenységéről. A stratégia elkészítéséhez megfelelő háttérrel biztosít az is, hogy az állami-társadalmi rendszer napjainkban a demokratizmus és a liberalizmus szellemében a nyolcvanas évek végéhez-kilencvenes évek elejéhez hasonlóan lehetőséget biztosít az egyesület számára a könyvtári szférában a szakmai munka alapvető mechanizmusainak kidolgozására.

A stratégia tervezetének vitája 2004 harmadik negyedévében lesz, a szöveget az egyesület honlapján is közzéteszik annak érdekében, hogy mindenki megismerhesse és hozzászólhasson – így az év végére az egyesület tanácsa megfogalmazhatja a stratégia szövegének végleges változatát. Az összeállítás két alapelve szerint a stratégia az alapító okirattal ellentétben nem fogja tükrözni a szervezet tevékenységének valamennyi folyamatát, csak azokat, amelyek az adott időszakban prioritást élveznek, ill. a munkatervvel ellentétben nem saját közösségéhez, hanem a külső világhoz szól, illeszkedik a XXI.

századi Oroszország társadalmi fejlődésének követelményeihez.

A stratégia szerkezetét tekintve rövid és velős megfogalmazásban, szlogenként feltétlenül tartalmazni fogja a könyvtári szolgáltatások küldetésnyilatkozatát. Az egyesület tagjaitól több javaslat érkezett már, pl.: „A könyvtárak – a békéért, a kultúráért és Oroszország felvirágoztatásáért”, „A könyvtár – az oroszországi információs társadalom alapvető forrása”, „Előre a határok nélküli információs társadalomért” stb.

A könyvtáros egyesület igyekszik létrehozni és megőrizni az információs társadalom olyan értékeit, mint az információhoz való szabad hozzáférés elve, a személyes adatok és a szerzői jogok védelme, a nemzeti kultúra értékeinek megőrzése. E feladatok végrehajtásához kezdeményeznie kell a könyvtári jogalkotás megújítását és a könyvtári jogszabályoknak az állami törvénykezési dokumentumokkal való harmonizációját; ajánlást kell megfogalmaznia a könyvtárakban dolgozók minimálbérének emelése ügyében; támogatnia kell az alapkutatásokat, amelyek a könyvtári területet érintik; erősíté-

nie kell a Libnet elnevezésű könyvtári központ munkáját annak érdekében, hogy minél több oroszországi könyvtár csatlakozhasson a központhoz; részt kell vennie a könyvtárosok továbbképzési programjának és a könyvtári területen megszerezhető doktori fokozatok rendszerének kidolgozásában, akkreditáltatásában; kezdeményeznie kell oroszországi szakmai konferenciák rendezését, összefogva az oktatási, az informatikai és az állami szférával. Céljai elérése érdekében az egyesületnek partneri viszonyt kell ápolnia a kulturális és tömegkommunikációs minisztériummal, kapcsolatot kell kiépítenie a rádióval és a televízióval, az akadémiával, külföldi és hazai közéleti személyiségekkel, más társadalmi szervezetekkel. Mindezek megvalósításához elengedhetetlenül szükséges az Orosz Könyvtáros Egyesület szerkezetének megújítása, a szekciók hierarchiájának újragondolása és a szervezet infrastruktúrájának fejlesztése is.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 202